

- емоції, навички емпатії тощо);
- навички нейтральної коректної поведінки у вирішенні конфліктних ситуацій та життєвих проблем;
- аналітичні, інтерпретаційні та технологічні вміння;
- добре знати й орієнтуватись у соціальній ситуації розвитку дошкільників з особливими потребами, враховувати її в своїй роботі;
- володіти навичками організації груп дітей та дорослих, брати до уваги особливості їх соціальної взаємодії;
- вміти вибудовувати та прогнозувати міжособистісні стосунки, попереджувати виникнення міжособистісних конфліктів.

Серед особистісних рис психолога важливого значення набувають упевненість у собі, повага до інших людей будь-якого статусу, оптимізм, креативність, комунікативність, здатність до кооперації, критичність мислення. Психолог має стати для дитини тим «дорослим», який допоможе їй на складному шляху особистісного зростання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Выготский Л. С. Основы дефектологии / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1983. – 367 с. – (Собр. соч. в 6 томах. – Т.5).
2. Кобыльченко В. В. Становление личности дошкольника в норме и при нарушениях зрения / В. В. Кобыльченко. – Saarbrücken : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. – 540 с.
3. Кобыльченко В. В. Психологічний супровід дітей дошкільного віку з порушеннями зору: монографія / В. В. Кобыльченко; Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. – Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2015. – 205 с.

УДК 37.013.82:7(100)

В. В. Нестеренко

магістрант спеціальності

Спеціальна освіта

(Логопедія. Спеціальна психологія)

А. І. Кравченко

кандидат педагогічних наук, професор,

Сумський державний педагогічний

університет імені А. С. Макаренка

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АРТТЕРАПІЇ З КОРЕКЦІЙНОЮ МЕТОЮ

У статті висвітлено інформацію щодо можливостей використання арттерапії з корекційною метою.

В статті освещена информация о возможностях использования арттерапии с коррекционной целью.

The article provides information on the possibilities of using artheratics for correctional purposes.

Ключові слова: арттерапія, корекція, порушення мовлення, розвиток.

Ключевые слова: арттерапия, корекция, нарушение речи, развитие.

Keywords: art therapy, correction, speech impairment, development.

Постановка проблеми. Формування творчої особистості, здатної творчо мислити, самостійно приймати нестандартні рішення, гнучко реагувати на будь-які зміни у суспільстві є одним із пріоритетних завдань освітнього процесу. Одним із основних завдань особистісно зорієнтованої моделі виховання та навчання особистості є створення передумов для реалізації її природних нахилів і здібностей.

Оскільки умовах сучасного суспільства існує потреба у зростанні творчих ресурсів дитини, її творчій активності в усіх сферах навчально-виховного процесу; то проблема застосування арттерапії як додаткового засобу корекції порушень мовлення у дітей дошкільного та молодшого шкільного віку є особливо актуальною на сучасному етапі розвитку науки та практики корекційної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання становлення, розвитку та застосування арттерапії розглядалися такими науковцями, як Л. Виготський,

О. Вознесенська, А. Захаров, В. Калягін, О. Копитін, Л. Амєтова, Н. Вєтлугіна, А. Грішина, О. Деркач, Б. Айзенберг, Т. Вохмяніна, Л. Гаврильченко, Г. Добровольська, І. Євтушенко, Т. Зінкевич-Євстигнєєва, О. Караванова, Л. Комісарова, Л. Кузнєцова, І. Левченко, О. Мастюкова, О. Медведєва, Ю. Некрасова, Т. Овчинникова, В. Оклендер, Є. Рау, М. Чистякова та ін.).

Мета статті – на основі аналізу наукових літературних джерел висвітлити можливість використання арттерапії з корекційною метою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність арттерапії полягає у терапевтичному та корекційному впливі мистецтва на суб'єкт і проявляється в реконструюванні психотравмуючої ситуації, за допомогою художньо-творчої діяльності та створення нових позитивних переживань, виявлення креативних потреб.

Арттерапія – це синтез декількох галузей наукового знання (мистецтва, медицини, психології), а в психолого-корекційній практиці – це сукупність методик, заснованих на застосуванні різних видів мистецтва в своєрідній символічній формі, що дозволяють за допомогою стимулювання художньо-творчих (креативних) нахилів дитини з особливими потребами здійснювати корекцію психосоматичних порушень, психоемоційних процесів та відхилень в особистісному розвитку [1, с. 201].

Науковець М. Кисельова тлумачить арттерапію як метод, що спроможний розкривати творчий потенціал індивіда, а вчені Н. Платонова, Ю. Платонова – як спеціалізовану форму психотерапії, психокорекції та розвиваючої психології, заснованої на творчому самовираженні за допомогою різних видів мистецтва.

Крім того, розвиваючи педагогічний напрям арт-терапевтичної роботи, науковці С. Григор'єв, О. Федій, В. Франкл виділяють такі арт-терапевтичні техніки:

➤ естетотерапію (інтегроване психолого-педагогічне поняття, своєрідне педагогічне «лікування» дитячої душі за допомогою різноманітних засобів впливу на емоційно-чуттєву сферу дитини (гра, спілкування, мистецтво, природа, рух, фольклор тощо);

➤ моритатерапію (метод, за допомогою котрого діти вводяться в ситуацію, де вони повинні справляти гарне враження на оточуючих, що сприяє вихованню правил гарної поведінки; психодраму (соціодрама, драматизація; механізм драматичної імпровізації в процесі моделювання особистісноважливих ситуацій для розуміння та зміни внутрішнього світу;

➤ логотерапію (лікування сенсом; певний вид соціальних технологій для подолання аномалій психосоціального розвитку суб'єктів суспільного життя) [2, с. 19].

Терапія за допомогою мистецтва, як окрема галузь теоретичного і практичного знання, що знаходилась між мистецтвом і наукою, з'явилася у 30-х роках ХХ століття. Дещо пізніше у професійному лексиконі психологів Західної Європи почав вживатися термін «арттерапія».

Зробивши екскурс в історію виникнення арттерапії, ми знайшли згадки про терапію мистецтвом іще в Давньому Єгипті, країнах Східної Африки, Індії та Древнього Китаю. Про терапевтичний вплив мистецтва згадують у своїх працях Сократ, Плутарх, Демокрит, Піфагор, Платон, Аристотель, Феофаст, Гален, Сенократ, Ескулап та багато інших.

В епоху середньовіччя велику увагу питанням лікування, зокрема музичним мистецтвом, приділяли такі вчені-лікарі як Авіцена, Ібн Сіна, Іоанн де Грохео, Амброз Паре, Джозеффо Царліно, Роберт Бартон. Згодом у XVIII-XIX століттях до них приєдналися клініцисти й фізіологи.

Арттерапія або терапія мистецтвом є відносно новим методом психотерапії. Арттерапія виникла в 30-і роки нашого сторіччя. Перший урок застосування арттерапії відноситься до спроб корекції емоційно-особистісних проблем дітей, які емігрували в США із Німеччини під час другої світової війни.

Перші спроби застосування арттерапії для корекції труднощів особистісного розвитку відносяться до 30-х років нашого сторіччя, коли арттерапевтичні методи були застосовані в роботі з дітьми, які пережили стресові ситуації в фашистських таборах та були вивезені в США. Вперше термін «арттерапія» був

застосований Адріаном Хіллом в 1938 році при описі своєї роботи з хворими туберкульозом та в подальшому отримав широке розповсюдження. В наш час ним позначають всі види занять мистецтвом, які проводяться в лікарнях та центрах психічного здоров'я, хоча деякі спеціалісти в цій області вважають таке визначення занадто широким і неточним [6, с. 5-6].

Ефективність застосування мистецтва в контексті лікування засновується на тому, що цей метод дозволяє експериментувати з почуттями, досліджувати та виражати їх на символічному рівні. Символічне мистецтво восходить до печерних малюнків первісних людей. У давнину застосовували символіку для визначення свого місця у світовому космосі та пошуку смислу людського існування.

Мистецтво відображає культуру та соціальні характеристики того суспільства, в рамках якого воно існує. Прообраз сучасної арттерапії зберігся в архаїчних формах мистецтва – у народній творчості. Тут безпосередньо, виражена опора на символічну мову «колективного безсвідомого». Схильна до символізації, людина неусвідомлено перетворювала в символи предмети та форми навколишнього світу та застосовувала символи, як в релігії, так і в образотворчому мистецтві. Першочергово арттерапія виникла в контексті теоретичних ідей З. Фрейда й К. Юнга, а в подальшому набула більш широкої концептуальної бази, включаючи гуманістичні моделі розвитку особистості К. Роджерса (1951 р.) та А. Маслоу (1956 р.).

З точки зору представників класичного психоаналізу, основним механізмом корекційного впливу в арттерапії є механізм сублімації. Як зазначає К. Юнг, мистецтво, особливо легенди та міфи, і арттерапія, яка полягає у впливі мистецтвом, у значній мірі полегшують процес індивідуалізації саморозвитку особистості на основі встановлення зрілого балансу між безсвідомим та свідомим «Я» [3, с. 24].

Під засобами артерапії розуміється використання образотворчої діяльності, музики, танцю, експресивних рухів, художнього слова, драматичного мис-

тецтва та інших форм творчої активності людини. На думку М. Наумбург, терапія мистецтвом може застосовуватися як у контексті психотерапії, так і окремо.

Таким чином, первинно терапія мистецтвом застосовувалась у лікарнях, санаторіях і психіатричних клініках у роботі з важкохворими пацієнтами, та з часом вона почала використовуватись для надання психологічної допомоги масовому контингенту клієнтів, поступово відійшовши від своєї психоаналітичної першооснови.

На важливе значення мистецтва у вихованні та навчанні дітей із особливостями психофізичного розвитку вказували представники зарубіжної спеціальної педагогіки такі, як Е. Сеген, Ж. Демор, О. Декролі, а також російські та вітчизняні педагоги, психологи та лікарі Л. Виготський, А. Владимирський, О. Граборов, А. Запорожець, Ц. Картузанська, В. Кащенко, І. Соколянський, М. Тарасевич та інші.

Останнім часом арттерапія все більше інтегрується в систему корекційно-розвивального процесу спеціальних загальноосвітніх закладів для дітей із особливостями психофізичного розвитку, де використовується як самостійно, так і комплексно в поєднанні з медикаментозними, соціально-педагогічними та реабілітаційними впливами.

Водночас, проаналізувавши практичні дані, щодо застосування арттерапії в системі логопедичної допомоги в масових та спеціальних дошкільних закладах і молодшій школі, можна відзначити, що на сьогоднішній день засоби мистецтва в логопедичній практиці використовуються частково, переважно з метою поліпшення психоемоційного стану дитини, підвищення її комунікативно-рефлексивних вмінь. В той час, як арттерапія має вирішувати куди більше коло завдань, пов'язаних з питаннями корекції, виховання, навчання та всебічного розвитку дошкільників [5, с. 42].

Застосування арттерапії в корекційно-педагогічній роботі з дітьми, що мають мовленнєві порушення, було розкрито в працях Л. Гаврильченко «Корекція мовлення через ознайомлення з природою в образотворчій діяльності», Г. Беденко,

М. Поваляєвої «Корекція просодичної сторони мовлення на музичних заняттях», О. Рау «Роль ігрової психотерапії (казкотерапії) в усуненні заїкання у дошкільників»; А. Красикової «Лялькотерапія в корекційній педагогіці» та в багатьох інших.

Арттерапевтичні методики дають можливість широко застосовувати не тільки групову, а й індивідуальну форми роботи з дитиною; ставити та вирішувати конкретні психокорекційні завдання задля нових мотивів, установок та їх закріпленню в реальному житті.

Найбільш сензитивним для застосування арттерапевтичних методик в корекційній роботі з дошкільниками є вік 6-7 років, в окремих випадках з 5 років. У цьому віці у дитини вже частково сформовані мовленнєві, рухові навички, елементарні вміння в художніх видах діяльності, розвивається самосвідомість, що є основою для застосування арттерапевтичних (артпедагогічних) методик [6, с. 22].

Застосування засобів мистецтва підвищує ефективність корекційно-розвивальної роботи з дітьми, може бути тим об'єднуючим моментом, що дозволяє розробляти зміст занять у таких групах. Корекційно-розвиваючі та психо-терапевтичні можливості мистецтва пов'язані з наданням дитині практично необмежених можливостей для самовираження та самореалізації як у процесі творчості, так і у його продуктах. Цікавість до результатів творчості дитини з боку оточуючих, прийняття ними продуктів художньої діяльності підвищує самооцінку, самосприйняття дитини у макросередовищі соціальному середовищі в цілому. Корекційні можливості дитини пов'язані з тим, що мистецтво є джерелом нових позитивних переживань дитини (породжує нові креативні потреби та способи їх задоволення).

Корекція вад мовлення у дітей засобами мистецтва здійснюється двома шляхами: шляхом виховання здібностей естетично сприймати дійсність як у житті так і у мистецтві; шляхом здійснення діяльності, що пов'язана з мистецтвом.

Корекційно спрямоване мистецтво і стає тим джерелом позитивних емоцій

дитини, що сприяють подоланню мовленнєвих порушень та зародженню творчих здібностей, головна мета ж арттерапії полягає в корекційно-розвивальному впливі за рахунок включення дитини у різні види арттерапевтичної діяльності (ізотерапевтичної, музикотерапевтичної, імаготерапевтичної тощо).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відтак, арттерапія не повинна залишатися тільки прерогативою роботи психо-терапевтів, а й інтегративно застосовуватись у корекційно-педагогічну роботу логопедів. Корекція вад мовлення у дошкільників та молодших школярів може здійснюватися за рахунок створення арттерапевтичного середовища, в якому мають місце позитивні переживання, креативно-мовленнєві потреби, а значить необхідність у пошуку засобів їх задоволення в тому чи іншому виді мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учебник для вузов / Е. А. Медведева, И. Ю. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. – М.: Академия, 2001. – 248 с.*
2. *Кравченко А. І. Застосування засобів арттерапії у логопедичній роботі з дітьми, які мають особливості психофізичного розвитку : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / А. І. Кравченко, В. О. Литвиненко, К. О. Зелінська – Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2012. – 184 с.*
3. *Кравченко А. І. Застосування засобів арттерапії у роботі з дітьми молодшого шкільного віку, що мають відхилення інтелектуального розвитку : навч. посібн. для студ. вищ. навч. закл. / А. І. Кравченко, К. О. Зелінська – Суми : Видавництво СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2013. – 177 с.*
4. *Лисенкова І. Арт-терапія як засіб соціально-педагогічної підтримки молодших школярів із затримкою психічного розвитку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / І. П. Лисенкова. – Миколаїв, 2012. – 20 с.*
5. *Медведева Е. А. Социокультурное становление личности ребенка с проблемами психического развития средствами искусства в образовательном пространстве : автореф. дис. ... доктор психол. наук : 19.00.10 / Е. А. Медведева. – М., 2007. – 47 с.*

6. Тихонович Л. А. *Опыт исследования практики АРТ-терапии в XX в. Игровой контекст современного искусства : автореф. дис. ... кандидата философских наук : 09.00.13 / Л. А. Тихонович. – М., 2005. – 23 с.*

УДК 376-056.264:796.11

Т. Г. Харченко

кандидат психологічних наук,
ст. викладач кафедри логопедії,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

О. Л. Демченко

магістрант спеціальності
Спеціальна освіта
(Логопедія. Спеціальна психологія),
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ОСОБЛИВОСТІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ З ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ: ПОГЛЯДИ НАУКОВЦІВ

У статті представлено теоретичний аналіз психолого-педагогічних наукових досліджень з проблеми становлення, формування ігрової діяльності дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення та її особливостей.

В статті представлений теоретичний аналіз психолого-педагогічних наукових досліджень по проблемі становлення, формування ігрової діяльності, її особливостей у дітей дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення.

The article is presented with theoretical analysis of psychological and pedagogical scientific researches on the problem of formation, formation of game activity, its features in preschool children with general speech underdevelopment.

Ключові слова: ігрова діяльність, загальне недорозвинення мовлення, діти дошкільного віку.

Ключевые слова: игровая деятельность, общее недоразвитие речи, дети дошкольного возраста.

Keywords: game activity, general underdevelopment of speech, children of preschool age.

Постановка проблеми. Кількість дітей з загальним недорозвиненням мов-

лення (ЗНМ) останнім часом невпинно зростає. Проблема володіння мовою завжди привертала увагу науковців різних спеціальностей, незаперечним є те, що наша мова дуже різноманітна і складна, розвивати її необхідно з перших років життя людини. На сьогодні ЗНМ – одна з найбільш поширених форм порушень мовленнєвого розвитку дітей, тому даний факт зумовлює підвищену увагу як науковців, так і практиків до вивчення цієї проблеми. Така категорія дітей потребує допомоги від фахівців, комплексного психолого-педагогічного супроводу в процесі когнітивного та особистісного розвитку.

Аналіз останніх публікацій. Проблема розвитку ігрової діяльності дітей докладно розглядалась в працях Л. С. Виготського, Д. Б. Ельконіна, О. П. Усової. Сучасні науковці: Л. П. Василенко, Р. Р. Калініна, Н. В. Кудикіна, М. В. Савчин розглядають формування соціальної спрямованості дитини дошкільного віку у грі за нормативного мовленнєвого розвитку; В. О. Кондратенко, С. Ю. Конопляста, І. С. Марченко, О. М. Усанова, М. К. Шеремет – за порушеного мовленнєвого розвитку. Серед нечисленних робіт, присвячених дослідженню особливостей поведінки в грі дітей з ЗНМ та їх емоційно-вольової сфери можна назвати праці таких вчених, як Г. А. Волкова, О. В. Жуліна, Л. А. Зайцева, С. О. Ключева, І. В. Мартиненко, О. Ю. Медведєва, О. С. Орлова, В. І. Селіверстов, В. М. Шкловський.

Мета статті. Здійснити теоретичний аналіз наукових досліджень з питань особливостей ігрової діяльності дошкільників з ЗНМ.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ігрову діяльність дітей із ЗНМ досліджували науковці Р. Е. Левіна, Т. Б. Філічева, Ю. Ф. Гаркуша, В. П. Глухів, Г. В. Косова. Характеризуючи цих дітей Р. Е. Левіна вказує, що у них порушене не тільки мовлення, а й присутнє відставання у розвитку всіх психічних процесів [5]. У таких дітей спостерігається своєрідність розвитку пам'яті, мислення, уваги, що в свою чергу зумовлює певні особливості їх ігрової діяльності.

Гра – провідний вид діяльності дітей дошкільного віку, на цьому наголошують